

ΤΟ ΡΗΤΟΡΙΚΟΝ ΚΑΙ ΠΟΙΗΤΙΚΟΝ ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ ΕΙΣ ΤΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ

Υ Π Ο
ΔΗΜ. Α. ΔΡΙΤΣΑ, Θεολόγου

Α'. ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.

Ὁ Ἰππόλυτος (ca 170-235 μ.Χ.) εἶναι εἷς τῶν σπουδαιότερων συγγραφέων τῆς πρωτοχριστιανικῆς ἐποχῆς. Ἐζήσῃ μὲν εἰς τὴν Δύσει, ἀλλ' ἐγνώριζε καλῶς καὶ ἐχρησιμοποίησε μόνον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὰ συγγράμματα αὐτοῦ εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλου περιεχομένου (πολεμικά, ἐξηγητικά, χρονογραφικά, ὁμιλίαι)¹. Ἐκ τούτων ὅμως διεσώθη μικρὸν μόνον μέρος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἱκανὸν εἰς διαφόρους μεταφράσεις. Ἡ περιπέτεια τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἰππολύτου ὀφείλεται εἰς τὴν σχισματικὴν του τοποθέτησιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρώμης, τὴν βαθμιαίαν ἐγκατάλειψιν τῆς χρήσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῇ Δύσει καὶ τὴν ἐσφαλμένην χριστολογίαν αὐτοῦ².

Ὡς συγγραφεὺς ὁ Ἰππόλυτος, ὡς ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ δείκνυται, εἶναι σαφῆς, θετικὸς καὶ συχνάκις χρησιμοποιεῖ τὴν τυπολογικὴν, ἀλληγορικὴν ἐρμηνείαν (π.χ. ἡ Σωσάννα προτυποῖ τὴν Ἐκκλησίαν κ.ἄ.). Ὁ Φώτιος λέγει σχετικῶς ὅτι οὗτος ὡς ἐρμηνευτὴς (κατὰ λέξιν μὲν οὐ ποιεῖται τὴν ἀνάπτυξιν, πλὴν τὸν νοῦν γε, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐ παρατρέχει... εἰ καὶ τοὺς ἀττικοὺς οὐ τι μάλα θεσμούςς δυσωπεῖται)³.

Ἡ μορφολογικὴ θεώρησις τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐπιτρέπει τὴν συναγωγὴν τοῦ συμπεράσματος, ὅτι οὗτος ἦτο κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης, ἣν χειρίζεται μετὰ πολλῆς δεξιότητος. Ὁ φιλολογικὸς ὀπλισμὸς τοῦ Ἰππολύτου εἶναι ἀρκούντως ἰσχυρὸς πρὸς ἀνατροπὴν τῶν αἰρετικῶν κακοδοξιῶν καὶ ὀρθὴν διατύπωσιν τῶν χριστιανικῶν ἀπόψεων.

Ὡς πρὸς τὸ συγγραφικὸν ὕφος αὐτοῦ ὁ Wifstrand παρατηρεῖ ὅτι τοῦτο παρουσιάζει μεγάλην ὁμοιότητα εἰς ἱκανὰ σημεῖα πρὸς ἐκεῖνο τῆς ὁμι-

1. Πρβλ. Δ. Ι. Μπαλάνοῦ, Πατρολογία, Ἀθήναι 1930, σ. 119 κ.έ.: Sources Chrétiennes τμ. 11,14, 27· ΒΕΠΕΣ, τ. 5ος, σσ. 198-377 καὶ τ. 6ος. Θ.Η.Ε. 6, 990-996 κ.ἄ.

2. Κ. Μ. Φούσκα, Στόματα τοῦ Λόγου, Ἀθήναι 1975, σ. 159.

3. Φωτίου, Βιβλιοθήκη, ΣΒ, MPG 103, 673· Πρβλ. καὶ ΡΚΑ', MPG 103, 404: «τὴν δὲ φράσιν σαφῆς ἐστὶ καὶ ὑπόσεμνος καὶ ἀπέριττος, εἰ καὶ πρὸς τὸν ἀττικὸν οὐκ ἐπιστρέφεται λόγον».

λίαν τοῦ Μελίτωνος Σάρδεων «Εἰς τὸ Πάθος»⁴. Τὸ ὑπὸ τοῦ R. M. Grant περὶ τοῦ Εἰρηναίου λεχθέν, ὅτι οὗτος ἔζη μὲν ἐντὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως καὶ ἐξέφραξε ταύτην, ἀλλὰ συγχρόνως ἔζη καὶ εἰς τὸν φιλοσοφικόν-ρητορικὸν κόσμον τῆς ἐποχῆς του⁵, ἰσχύει γενικῶς καὶ διὰ τὸν Ἰππόλυτον. Οὗτος ἔζησεν εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ ρητορικὴ ἐκυριάρχει εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, ἀποτελοῦσα σημαντικὸν στάδιον τῆς μορφώσεως⁶. Ἐξ ἄλλου ἀπὸ τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος παρατηρεῖται νέα ἀνθησις τῆς «ἀσιατικῆς» ἐλληνικῆς ρητορικῆς, συνεχιθεῖσα καὶ κατὰ τοὺς ἐπομένους αἰῶνας⁷.

Οἱ χριστιανοὶ συγγραφεῖς τῶν πρώτων αἰῶνων ἦσαν «μαθηταὶ» τῶν ἐλλήνων συγγραφέων καὶ ρητοροδιδασκάλων. Ὁ ρητορικὸς πεζὸς λόγος ἐχρησιμοποιήθη εὐρέως ὑπὸ τῶν λογίων χριστιανῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν πολυαριθμῶν τμημάτων τῶν συγγραμμάτων των, ἐν οἷς ἀφθονοῦν τὰ ρητορικὰ, ποιητικὰ στοιχεῖα. Λίαν χαρακτηριστικῶς σύγχρονος ἐρευνητῆς ἀναφέρει σχετικῶς, ὅτι ἡ ρητορικὴ καὶ ἡ θεολογία δὲν δύνανται εὐκόλως νὰ διχωρισθοῦν εἰς τὰ συγγράμματα τῶν πρώτων χριστιανῶν συγγραφέων· εἰς αὐτά, λέγει, δὲν ὑποτάσσεται ἡ Θεολογία εἰς τὴν ρητορικὴν, ἀλλ' ἀντιθέτως διὰ τῆς ρητορικῆς ἐκφράζεται ἡ Θεολογία⁸.

Αἱ ρυθμικαί, ποιητικαὶ ὁμιλίαι τῶν πρώτων χριστιανῶν συγγραφέων ἀκολουθοῦν συνειδητῶς παλαιότεραν καὶ ἀπὸ τὴν Κ.Δ. παράδοσιν τοῦ ἐλληνικοῦ πεζοῦ λόγου, διότι τὸ «καταλογάδην ἄδειν» εὐρίσκομεν ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐλληνιστικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κλασσικὴν λογοτεχνίαν⁹. Γενικῶς ὁ ρυθμικὸς πεζὸς λόγος εἶναι προσφιλες γλωσσικὸν ὄργανον τῶν λογίων χριστιανῶν πρὸς διατύπωσιν ὑψηλῶν ἀληθειῶν ἢ πρὸς ἀντιμετώπισιν πεπαιδευμένων αἰρετικῶν. Ἡ τελευταία περίπτωσις σχετίζεται πρὸς τὴν πλουσίαν φιλολογικὴν καὶ δὴ ποιητικὴν παραγωγὴν τῶν Γνωστικῶν, τοὺς ὁποίους οἱ ἐξέχοντες λόγοι χριστιανοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἰππόλυτος, ἀντιμετώπισαν¹⁰ διὰ τῶν ἰδίων μέσων¹¹.

4. A. Wifstrand, The homily of Melito on the Passion, ἐν Vigil. Christ. 2 (1948), σ. 201.

5. R. M. Grant, Irenaeus and Hellenistic Culture, ἐν Vigil. Christ. XXI (1967), σ. 158.

6. H. I. Marrou, A history of Education in Antiquity (transl. by G. Lamb, 3rd ed.), London 1965, σ. 265, 283.

7. Πρβλ. A. Wifstrand, ἔ. ἄ., σ. 219.

8. R. M. Grant, Scripture, Rhetoric and Theology in Theophilus, ἐν Vigil. Christ. XIII (1959), σ. 37.

9. E. Norden, Die antike Kunstprosa..., Stuttgart 1958, t. II, σ. 844· Πρβλ. Κ. Μητσάκη, Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία, Θεσ/κη 1971, τ. Α', σ. 47.

10. Πρβλ. Κ. Μπόνη, Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἀρχαίαν χριστιανικὴν γραμματείαν, 96-325 μ.Χ., Ἀθῆναι 1974, σ. 174.

11. Τὸ διπολικὸν τοῦτο θέμα ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἡμετέρας διδακτορικῆς

Ἡ καλλιπέεια, ὁ λεκτικὸς πλοῦτος, τὰ ρητορικὰ τεχνάσματα καὶ ἄλλα λογοτεχνικὰ στοιχεῖα, ἅτινα χαρακτηρίζουν τὰ συγγράμματα τοῦ Ἴππολύτου, ἐπιτρέπουν νὰ κατατάξωμεν ταῦτα εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀντιγνωστικὴν καὶ ἐξηγητικὴν γραμματεῖαν. Μαθητῆς δὲ ὢν τοῦ Εἰρηναίου, ἐπισκόπου Λουγδύνου, ἐδέχθη τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ οὐ μόνον ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν μορφήν. Ἀμφότεροι ἠγωνίσθησαν διὰ τὴν περιχαράκασιν τῆς παραδοσιακῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ ἐνότητος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ¹².

Κατόπιν προσεκτικῆς μελέτης τῶν ἔργων τοῦ Ἴππολύτου συνεκεντρώσαμεν ἱκανὰ ρυθμικὰ ἀποσπάσματα¹³, παρατιθέμενα εἰς τὴν δευτέραν ἐνότητα τῆς παρούσης ἐργασίας. Ταῦτα διηυθετήσαμεν εἰς ρυθμικὰς γραμμάς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προεκτεθεισῶν γενικῶν παρατηρήσεων καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐπακολουθουσῶν τοιούτων. Δι' αὐτῶν, βεβαίως, δὲν ἐπιχειροῦμεν νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Ἴππολύτου ὡς ποιητοῦ. Σκοποῦμεν νὰ παρουσιάσωμεν μορφολογικὴν τινα ἐπισκόπησιν τῆς συγγραφικῆς παραγωγῆς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρός, ἵνα δειχθῇ ἡ πολυμερὴς παιδείσις αὐτοῦ. Ἐξ αὐτῶν θὰ προκύψῃ ὡς συμπέρασμα ἡ ἡτιολογημένη ἐπίζηλος θέσις, ἣν κατέχει ὁ Ἴππόλυτος ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἐκλεκτῶν χριστιανῶν συγγραφέων τῶν πρώτων αἰώνων.

Τὰ ρητορικὰ-ποιητικὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια ἀνεύρομεν εἰς τὰ ἐπιλεγέντα ἀποσπάσματα, εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1) Τὸ δόμοιοτέλετον¹⁴. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἰδιάζον ρητορικὸν στοιχεῖον, παρατηρούμενον καὶ εἰς τὰ τρία εἶδη τῶν τονιζομένων καταληκτικῶν συλλαβῶν (ὀξύτων, παροξύτων, προπαροξύτων). Εἶναι προῖον τῆς ρητορικῆς τέχνης ὡς αὕτη ἐκαλλιεργήθη ὑπὸ τῶν ἐλλήνων ρητόρων τῆς κλασ-

διατριβῆς ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ ποίησις τῶν Γνωστικῶν», ἡ ὅποια ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

12. Πρβλ. ἡμέτερον: Ἡ συγγραφικὴ μέθοδος τοῦ Εἰρηναίου, ἐν «Θεολογία» ΜΣΤ', 1975, σσ. 338-347.

13. Ἐκρίναμεν σκόπιμον ὅπως μὴ παραθέσωμεν ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἀμφιβαλλομένων ἔργων τοῦ Ἴππολύτου καὶ δὴ ἐκ τῆς ὁμιλίας «εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα». Αὕτη ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ C. h. Martin τὸ 1926 μετὰ τῶν ἔργων τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου (MPG 59, 735-746)· πρβλ. ἐν Recherches de science religieuse, t. XVI (1926), pp. 148-165. Ἡ ὁμιλία εἶναι συντεθειμένη εἰς ὕφος θριαμβολογικόν, πανηγυρικόν καὶ λίαν ρυθμικόν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν εἰδικῶν μελετητῶν ἀμφισβητεῖται βασιμῶς ἡ γνησιότης αὐτῆς. Πρβλ. σχετικῶς: Sources Chrét. 27, Paris 1950, καὶ δὴ ἐν σσ. 7-9, 46, 51-57, ἐνθα ὁ P. Nautin ὑποστηρίζει τὴν ἄποψιν, ὅτι ὁ συνθέτης τῆς ποιητικῆς ταύτης ὁμιλίας ἐχρησιμοποίησεν ὡς πηγὴν ὅμοιον ἔργον τοῦ Ἴππολύτου· R. Cantalamessa, L' omelia «in pascha» dello Pseudo-Ippolyto di Roma, Milano 1967· A. Hamman, Prières des premiers chrétiens, Paris 1952, 67-82· B. Ψευτογαῖ, Ἡ εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα ὁμιλία τοῦ Ψευδο-Ἰππολύτου εἶναι τὸ Α' βιβλίον τοῦ περὶ Πάσχα διμεροῦς ἔργου τοῦ Μελίτωνος, ἐν «Κληρονομία» 3 (1971), σ. 26-65.

14. Πρβλ. Π. Τρεμπέλα, Ἐκλογή Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ὑμνογραφίας, Ἀθήναι 1949, σσ. νβ'-νδ'.

σικῆς καὶ τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς. Τὸ ὁμοιοτέλευτον δημιουργεῖ ἔντονον τὸ αἰσθημα τοῦ ρυθμοῦ καὶ προσδίδει ποιητικὴν τινα ὕψην εἰς τὸν λόγον. Τοῦτο, ὡς θὰ διαπιστώσωμεν, ἐπιτυγχάνεται κυρίως διὰ ρηματικῶν τύπων καὶ μετοχῶν, ἰδίως, ὁμοιοτελεύτων.

2) Ὁ προπαροξυτονισμός. Ἐτερον ρητορικὸν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον προσδίδει ποιητικὸν τινα τόνον καὶ ρυθμικὸν κυματισμὸν εἰς τὸν λόγον, εἶναι ὁ προπαροξυτονισμός. Οὗτος ἐπιτυγχάνεται κυρίως δι' ὁμοιοκαταλήκτων ρημάτων ἢ μετοχῶν. Τὸν προπαροξυτονισμὸν παρατηροῦμεν ἐπικρατοῦντα εἰς τὰ ὑπ' ἀριθμ. 1, 4, 5, 12, 15, 18, 20 καὶ 22 ἀποσπάσματα. Ἐκτὸς αὐτῶν οὗτος ὑπάρχει εἰς τοὺς πρώτους στίχους τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 3 ἀποσπ., εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 7 σποράδην, εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 8 εἰς τοὺς πρώτους καὶ τελευταίους στίχους, εἰς τοὺς πρώτους στίχους τῶν ὑπ' ἀριθμ. 9 καὶ 13 ἀποσπασμάτων καὶ εἰς τοὺς στίχους 24-27 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 17.

3) Ὁ παροξυτονισμός. Τὸ φαινόμενον τοῦ παροξυτονισμοῦ ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν χριστιανικὴν ὑμνογραφίαν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ συχνάκις ἀπαντᾶται. Τὸ γλωσσολογικὸν καὶ ρυθμολογικὸν ζήτημα τοῦ τονισμοῦ τῆς παραληγουσῆς συνεχομένων στίχων ἔχει ἀπασχολήσει πολλοὺς εἰδικοὺς μελετητάς, οἵτινες ἐρμηνεύουν τοῦτο κατὰ διαφορετικὸν ἕκαστος τρόπον. Οὕτω τινὲς ὑπερτονίζουσιν τὴν συριακὴν ἐπίδρασιν, ἐνῶ πολλοὶ ἄλλοι διατυπώνουσιν βασίμως τὴν ἄποψιν, ὅτι παροξυτονισμὸς εἶναι προῖον μακρᾶς διεργασίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τῆς κλασσικῆς ἀκόμη ἐποχῆς.

Οὗτος διεμορφώθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ρητορικῆς καὶ ἄλλων παραγόντων, ἀλλ' ἰδιαιτέρως τοῦ κλονισμοῦ τῆς ἀρχαίας προσωδίας. Τοῦτο δὲ συνέβη ὅτε, κατὰ τὸν P. Maas, ὁ μουσικὸς τόνος βαθμιαίως μετεβλήθη εἰς δυναμικόν¹⁵. Τὸ ρητορικὸν καὶ ποιητικὸν τοῦτο στοιχεῖον τοῦ παροξυτονισμοῦ ἐχρησιμοποιήθη εὐρέως ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων καὶ ρητόρων¹⁶, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν Γνωστικῶν τῆς πρωτοχριστιανικῆς ἐποχῆς¹⁷.

Ὁ παροξυτονισμὸς παρ' Ἰππολύτῳ εἶναι λίαν συνήθης καὶ συνδυάζεται πολλάκις μετὰ τοῦ ὁμοιοτελεύτου. Οὗτος διακρίνεται κυρίως εἰς τὰ ὑπ' ἀριθμ. 6, 7, 10, 13, 16 καὶ 17 ἀποσπάσματα, καὶ δευτερευόντως εἰς τὸ ὑπ'

15. P. Maas, Greek metre, Oxford 1962, σ. 15· πρβλ. Α. Σκιᾶ, Στοιχειώδης μετρικὴ τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως, Ἀθῆναι 1931, σ. 122,3, σημ. 3, 164· Κ. Μήτσάκη, ἔ.ἀ., σ. 117-121, ἔνθα καὶ πληρεστέρα ἀνάπτυξις τοῦ θέματος μετὰ παραδειγμάτων καὶ σχετικῆς βιβλιογραφίας.

16. Πρβλ. ἡμέτερον: Τὸ συγγραφικὸν ὕφος τοῦ Τερτυλλιανοῦ, ἐν «Θεολογία» τ. ΜΣΤ', (1975), 851-881· Θεόφιλος ὁ Ἀντιοχείας ὡς συγγραφεὺς, ἐν «Θεολογία» ΜΖ, (1976), σ. 111-113· Α. Wifstrand, μνημ. ἔργον κ.λ.π. Μόλις εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναφέρωμεν τοὺς μεγάλους ἐκκλησιαστικοὺς ρήτορας τῶν Δ' καὶ Ε' αἰώνων.

17. Πρβλ. ἡμέτερον, Ρυθμικαὶ τινες εὐχαὶ ἐκ τῶν Γνωστικῶν ἀποκρύφων Πράξεων, ἐν «Γρηγόριος Παλαμάς», Θεσ/κη, τ. 650 (1975), σσ. 375-389.

ἀριθμ. 3 καὶ εἰς τοὺς στίχους 16-21, 27-28, 32-34, εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 9 πλὴν τῶν τριῶν πρώτων καὶ τοῦ προτελευταίου στίχου, εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 13 εἰς τοὺς στίχους 6-10, εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 15 εἰς τὸ β' μέρος, εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 21 εἰς τοὺς στίχους 3, 5, 11, 14, 16, 18-21 καὶ, τέλος, εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 22 εἰς τοὺς τελευταίους στίχους.

4) Ὁ ὀξυτονισμός. Ὡς ρυθμοτεχνικὸν στοιχεῖον οὗτος εἶναι ἀξιοσημεῖωτος παρ' Ἰππολύτῳ. Ἡ εὐρυθμία, ἥτις διὰ τοῦ ὀξυτονισμοῦ ἐπιτυγχάνεται, ἐπιτείνεται διὰ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτοῦ μετὰ τοῦ ὁμοιοτελεύτου. Ταῦτα παρατηροῦμεν εἰς τὰ ὑπ' ἀριθμ. 2, 3, 7, 8, 11, 13, 17 καὶ 19 ἀποσπάσματα. Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 21 ἀπόσπασμα διακρίνομεν τὸν ὀξυτονισμὸν εἰς τοὺς στίχους 4, 6, 7, 9, 10, 13 καὶ 15, εἰς δὲ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 22 εἰς τοὺς στίχους 4, 6, 7, 16, 17, 29-31.

5) Σημαντικὸν ρυθμικὸν στοιχεῖον ἀποτελοῦν τὰ ἔμμετρα ἀκροτελεύτια, τὰ ὁποῖα συναντῶμεν καὶ κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους εἰς διαφόρους συγγραφεῖς. Τὰ βραχέα ταῦτα ρυθμικὰ κῶλα, ἔχοντα πολλακίς τάσιν τινὰ δι' ἰσοσυλλαβίαν καὶ ὁμοτονίαν, δημιουργοῦν ἔντονον τὸ αἶσθημα τοῦ μέτρου καὶ τοῦ ρυθμοῦ. Ἐκαστος στίχος ἀποτελεῖται ἐκ 2 ἢ 3 λέξεων μεθ' ὁμοιοκαταληξίας. Ἡ διαχωριστικὴ γραμμὴ μετὰξὺ αὐτῶν καὶ τῶν κυρίως ποιητικῶν συνθέσεων δὲν εἶναι καὶ πολὺ εὐδιάκριτος. Τὰ βραχέα ταῦτα καὶ λίαν ρυθμικὰ κῶλα ἐχρησιμοποίησαν εὐρύτατα ὁ Τερτυλλιανός¹⁸ καὶ οἱ ἄλλοι ἕως τὴν ἑξῆς ἰστορίας¹⁹.

Ὁ Ἰππόλυτος ἐντάσσεται εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτῶν τῶν συγγραφέων ὡς ἀποδεικνύουν τὰ κατωτέρω παρατιθέμενα ὑπ' ἀριθμ. 2, 4, 6, 8 καὶ 22 ἀποσπάσματα.

6) Ὁ παραλληλισμὸς τῶν μελῶν δὲν ἦτο ἄγνωστος παρ' Ἰππολύτῳ. Οὕτως ἀπαντᾶται ὁ προσθετικὸς παραλληλισμὸς (ἀπόσπ. 8, στχ. 1-9), ὁ συνωνυμικὸς (8, 23-24) καὶ ὁ ἀντιθετικὸς τοιοῦτος (21, 4-5).

7) Ἔτερα ρητορικὰ στοιχεῖα, διακρινόμενα εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἰππολύτου, εἶναι καὶ τὰ ἐπόμενα:

α) ἱκανοὶ συνεχόμενοι στίχοι εἰσάγονται διὰ τοῦ συνδέσμου «καὶ» (ἀποσπ. 4, 5, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19),

β) ἕτεροι στίχοι εἰσάγονται διὰ τῶν: οὐ, οὐκ, οὐχί, οὐδέ, μηκέτι (1, 2, 3, 13),

18. Ἰδὲ J. H. Waszink, The technique of the clausula in Tertullian's De anima, ἐν Vigil. Christ. IV (1950), 212, 245· πρβλ. ἡμέτερον: Τὸ συγγραφικὸν ὄψος τοῦ Τερτυλλιανοῦ, ἔ.δ., σ. 857-9 κ. ἔ. A. Wifstrand, ἔ.δ., σ. 203-8· Πρὸς Διόγνητον IX, XI, XII, ΒΕΠΕΣ 2, 255· ἡμέτερον: Θεόφιλος ὁ Ἀντιοχείας, ἔ.δ., σ. 10-13· Ρυθμικαὶ τινες εὐχαί..., ἔ.δ., σ. 378, 387.

19. Πρβλ. Μελέτωνος Σάρδεων, Εἰς τὸ Πάθος, παρὰ A. Wifstrand, ἔ.δ., σ. 205· ἡμέτερον: Ρυθμικαὶ τινες εὐχαί..., σ. 377, 384, 386, 387.

γ) ἄλλοι δὲ διὰ τῶν ἄρθρων «ό» ἢ «ὰ», τῆς προθέσεως «ὐπό» ἢ τοῦ χρονικοῦ ἐπιρρήματος «ἔτε» (6, 7, 8, 20, 22) καὶ

δ) στίχοι τινὲς εἰσάγονται διὰ τῆς ἀντωνυμίας «οὗτος» (ἀπόσπ. 8, 5, 10, 12). Ἡ ἑναρξίς ρυθμικῶν γραμμῶν διὰ τοῦ «οὗτος» εἶναι δημιουργημάτων τῆς ἑλληνικῆς ρητορικῆς, ὡς βασίμως ὑποστηρίζει ὁ Wifstrand ἀντικρούων τὴν περὶ ἀνατολικῆς προελεύσεως ταύτης ἄποψιν τοῦ E. Norden²⁰.

8) Ἡ ρητορικὴ ἐρώτησις πλειστάκις ἀπαντᾶται ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Ἴππολύτου, λαμβάνουσα ἐνίοτε τὴν μορφήν τοῦ διλήμματος. Δι' αὐτῆς ὁ λόγος καθίσταται ζωηρότερος καὶ πειστικώτερος (ἀπ. 18). Δευτερεύοντά τινα ρητορικὰ στοιχεῖα θὰ διακρίνη τις ἀναγινώσκων μετὰ προσοχῆς τὰ ἀκολουθοῦντα ἀποσπάσματα.

20. A. Wifstrand, ἔ. ἀ., 201-202.

Β'. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ.

1. 1 «ὦν ἡμεῖς διάδοχοι τυγχάνοντες,
τῆς τε αὐτῆς χάριτος μετέχοντες,
ἀρχιερατείας τε καὶ διδασκαλίας
καὶ φρουροὶ τῆς ἐκκλησίας λελογισμένοι
5 οὐκ ὀφθαλμῶ νυστάζομεν
οὐδὲ λόγον ὀρθὸν σιωπῶμεν,
ἀλλ' οὐδὲ πάσῃ ψυχῇ καὶ σώματι ἐργαζόμενοι κάμνομεν,
ἄξια ἀξίως Θεῷ τῷ εὐεργέτῃ ἀνταποδιδόναι πειρώμενοι,
καὶ οὐδ' οὕτω κατ' ἀξίαν ἀμειβόμενοι,
10 πλὴν ἐν οἷς πεπιστευμέθθα μὴ ἀτονοῦντες,
ἀλλὰ τοῦ ἰδίου καιροῦ τὰ μέτρα ἐπιτελοῦντες
καὶ ὅσα παρέχει τὸ ἅγιον πνεῦμα πᾶσιν ἀφθόνως κοινωνοῦντες·
αὐ μόνον ἀλλότρια δι' ἐλέγχου εἰς φανερόν ἄγοντες,
ἀλλὰ καὶ ὅσα ἢ ἀλήθεια... ἀνθρώποις διηκόνησε,
15 ταῦτα καὶ διὰ λόγου σημειούμενοι
καὶ διὰ γραμμάτων ἐμμαρτυρούμενοι
ἀνεπαισχύντως κηρύσσομεν...»²¹.
2. 1 «Θεὸς εἷς, ὁ πρῶτος καὶ μόνος
καὶ ἀπάντων παιητῆς καὶ Κύριος,
σύγχρονον ἔσχεν οὐδέν,
οὐ χάος ἄπειρον,
5 οὐχ ὕδωρ ἀμέτρητον ἢ γῆν στερρᾶν,
οὐχὶ ἀέρα πυκνόν,
οὐ πῦρ θερμόν,
οὐ πνεῦμα λεπτόν,
οὐκ οὐρανοῦ μεγάλου κυανέαν ὀροφήν·
10 ἀλλ' ἦν εἷς μόνος ἑαυτῷ,
ὃς θελήσας ἐποίησε τὰ ὄντα
οὐκ ὄντα πρότερον,
πλὴν ὅτι ἠθέλησε ποιεῖν
ὡς ἔμπειρος ὢν τῶν ἐσομένων·

21. Ἴππολύτου, Κατὰ πασῶν τῶν αἰρέσεων ἔλεγχος, Πρόλογος, ΒΕΠΕΣ 5, 199.

- 15 πάρεστι γὰρ αὐτῷ καὶ πρόγνωσις...»²².
3. 1 «Τὰ δὲ πάντα διοικεῖ ὁ λόγος ὁ Θεοῦ,
ὁ πρωτόγονος Πατὴρ παῖς,
ἡ πρὸ ἐωσφόρου φωσφόρος φωνή.
Ἐπειτα δίκαιοι ἄνδρες γεγένηται φίλοι Θεοῦ.
- 5 Οὗτοι προφῆται κέκληνται
διὰ τὸ προφαίνειν τὰ μέλλοντα.
Οἷς οὐχ ἑνὸς καιροῦ λόγος ἐγένετο,
ἀλλὰ διὰ πασῶν γενεῶν αἱ τῶν προλεγομένων φωναὶ εὐαπόδεκτοι
παρίσταντο·
- οὐκ ἐκεῖ μόνον, ἡνίκα τοῖς παροῦσιν ἀπεκρίναντο,
10 ἀλλὰ καὶ διὰ πασῶν γενεῶν τὰ ἐσόμενα προεφῆναντο·
ὅτι τὰ μὲν παρωχημένα λέγοντες
ὑπεμίμησκον τὴν ἀνθρωπότητα,
τὰ δὲ ἐνεστῶτα δεικνύντες
μὴ ραθυμεῖν ἔπειθον
- 15 τὰ δὲ μέλλοντα προλέγοντες
τὸν κατὰ ἓνα ἡμῶν ὀρῶντας πρὸ πολλοῦ προειρημένα ἐμφόβους
[καθίσταν
- προσδοκῶντας καὶ τὰ μέλλοντα.
Τοιαύτη ἡ καθ' ἡμᾶς πίστις, ὧ πάντες ἄνθρωποι,
οὐ κενοῖς ῥήμασιν πειθομένων,
- 20 οὐδὲ σχεδιάσμασι καρδίας συναρπαζομένων
οὐδὲ πιθανότητι εὐεπειίας λόγων θελγομένων,
ἀλλὰ δυνάμει θεῖα λόγοις λελαλημένοις οὐκ ἀπειθούντων.
Καὶ ταῦτα Θεὸς ἐκέλευε λόγῳ,
ὁ δὲ λόγος ἐφθέγγετο λέγων,
- 25 δι' αὐτῶν ἐπιστρέφων τὸν ἄνθρωπον ἐκ παρακοῆς,
οὐ βία ἀνάγκης δουλαγωγῶν,
ἀλλ' ἐπ' ἐλευθερίαν ἐκουσίῳ προαιρέσει καλῶν.
Τοῦτον τὸν λόγον ἐν ὑστέροις ἀπέστειλεν ὁ Πατήρ,
οὐκέτι διὰ προφήτου λαλεῖν,
- 50 οὐ σκοτεινῶς κηρυσσόμενον ὑπονοεῖσθαι θέλων,
ἵνα κόσμος ὀρῶν δυσωπηθῇ
οὐκ ἐντελλόμενον διὰ προσώπου προφητῶν
οὐδὲ δι' ἀγγέλου φοβοῦντα ψυχὴν,
ἀλλ' αὐτὸν παρόντα τὸν λελαληκότα.
- 35 Τοῦτον ἔγνωμεν ἐκ Παρθένου σῶμα ἀνειληφότα

22. Ἰππολύτου, Ἐλεγχοί..., I, 32, ΒΕΠΠΕ 5, 374.

- καὶ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον διὰ καινῆς πλάσεως πεφορηκότα,
ἐν βίῳ διὰ πάσης ἡλικίας ἐληλυθότα...»²³.
4. 1 «Ἴνα δὲ μὴ ἕτερος παρ' ἡμᾶς νομισθῆ
καὶ κάματον ὑπέμεινε
καὶ πεινῆν ἠθέλησε
καὶ διψῆν οὐκ ἠρήσατο
5 καὶ ὕπνω ἠρέμησε
καὶ πάθει οὐκ ἀντεῖπε
καὶ θανάτῳ ὑπήκουσε
καὶ ἀνάστασιν ἐφάνέρωσεν...»²⁴.
5. 1 Ὅσα τοίνυν κηρύσσουν αἱ θεῖαι Γραφαὶ ἴδωμεν
καὶ ὅσα διδάσκουσιν, ἐπιγνώμεν
καὶ ὡς θέλει Πατὴρ πιστεύεσθαι, πιστεύσωμεν
καὶ ὡς θέλει Υἱὸν δοξάζεσθαι, δοξάσωμεν
5 καὶ ὡς θέλει Πνεῦμα ἅγιον δωρεῖσθαι, λάβωμεν»²⁵.
6. 1 «Ὅτε μὲν θέλει, ποιεῖ·
ὅτε δὲ ἐνθυμεῖται, τελεῖ·
ὅτε δὲ φθέγγεται, δεικνύει·
ὅτε πλάσσει, σοφίζεται...
5 ἔνσαρκον Λόγον θεωροῦμεν,
Πατέρα δι' αὐτοῦ νοοῦμεν,
Υἱῶ δὲ πιστεύομεν,
Πνεύματι Ἁγίῳ προσκυνοῦμεν...
Πατὴρ ἐντέλλεται,
10 Λόγος ἀποτελεῖ,
Υἱὸς δὲ δαίκνυται
δι' οὗ Πατὴρ πιστεύεται»²⁶.
7. 1 καὶ δειλιῶν φεύγει
καὶ προσευχόμενος λυπεῖται
καὶ ἐπὶ προσκεφάλαιον καθέδδει,
ὁ ἄυπνος ἔχων τὴν φύσιν ὡς Θεός·
5 καὶ ποτηρίου πάθος παραιτεῖται,
ὁ διὰ τοῦτο παραγεγονώς ἐν κόσμῳ·
καὶ ἀγωνιῶν ἰδροῖ
καὶ ὑπ' ἀγγέλου ἐνδυναμοῦται,

23. Ἴππολύτου, Ἐλεγχος..., I, 33, ΒΕΠΕΣ 5, 377.

24. Ἴππολύτου, Ἐλεγχος..., I, 33, ΒΕΠΕΣ 5, 377.

25. Ἴππολύτου, Εἰς τὴν ἀρεσιν Νοητοῦ, IX, ΒΕΠΕΣ 6, 16.

26. Ἴππολύτου, Εἰς τὴν ἀρεσιν Νοητοῦ, X, XV, XIV, ΒΕΠΕΣ 6, 16, 17, 18.

- ὁ ἐνδυναμῶν τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας
καὶ θανάτου καταφρονεῖν ἔργῳ διδάξας·
- 10 καὶ ὑπὸ Ἰούδα παραδίδοται,
ὁ γινώσκων τὸν Ἰούδαν τίς ἐστίν·
καὶ ἀτιμάζεται ὑπὸ Καϊάφα,
ὁ πρότερον ὑπ' αὐτοῦ ἱερατευόμενος ὡς Θεός·
καὶ ὑπὸ Ἑρῴδου ἐξουθενεῖται,
- 15 ὁ μέλλων κρῖναι πᾶσαν τὴν γῆν·
καὶ μαστίζεται ὑπὸ Πιλάτου,
ὁ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἀναδεξάμενος·
καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν παίζεται,
ὧ παρειστήκασι χίλιαι χιλιάδες καὶ μυρία μυριάδες ἀγγέλων καὶ
[ἀρχαγγέλων
- 20 καὶ ὑπὸ Ἰουδαίων ξύλῳ προσπήγνυται,
ὁ πῆξας ὡς καμάραν τὸν οὐρανόν·
καὶ πρὸς πατέρα βοῶν παρατίθεται τὸ πνεῦμα,
ὁ ἀχώριστος τοῦ Πατρὸς»²⁷.
8. 1 «ὁ ὑπ' ἀγγέλων ὑμνούμενος
καὶ ὑπὸ ποιμένων θεωρούμενος
καὶ ὑπὸ Συμεῶνος προσδοκώμενος
καὶ ὑπὸ Ἄννα μαρτυρούμενος.
- 5 Οὗτος ἦν ὁ ζητούμενος ὑπὸ μάγων
καὶ σημαινόμενος ὑπ' ἀστέρος·
ὁ καὶ ἐν οἴκῳ Πατρὸς πολιτευόμενος
καὶ ὑπὸ Ἰωάννου δακτυλοδεικτούμενος·
ὁ ὑπὸ Πατρὸς ἄνωθεν μαρτυρούμενος·
- 10 Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἀκούετε αὐτοῦ.
Οὗτος στεφανοῦται κατὰ διαβόλου.
Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος
ὁ ἐν Κανᾶ ἐν γάμοις κληθεὶς
καὶ τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μεταβαλὼν
- 15 καὶ θαλάσση ὑπὸ βίας ἀνέμων κινουμένη ἐπιτιμῶν
καὶ ἐπὶ θαλάσσης περιπατῶν ὡς ἐπὶ ξηρᾶς γῆς
καὶ τυφλὸν ἐκ γενετῆς ὄραν ποιῶν
καὶ νεκρὸν Λάζαρον τετραήμερον ἀνιστῶν
καὶ ποικίλας δυνάμεις ἀποτελῶν
- 20 καὶ ἁμαρτίας ἀφείς
καὶ ἐξουσίαν διδοὺς μαθηταῖς

27. Ἰ π ο λ ὄ τ ο υ, Εἰς τὴν ἀρεσιν Νοητοῦ, XVIII, ΒΕΠΕΣ 6, 20-21.

- καὶ αἷμα καὶ ὕδωρ ἐξ ἀγίας πλευρᾶς ρεύσας λόγῃ νυγείς.
 Τούτου χάριν ἥλιος σκοτίζεται,
 ἡμέρα οὐ φωτίζεται,
 25 ρήγνυνται πέτραι,
 σχίζεται καταπέτασμα,
 τὰ θεμέλια τῆς γῆς σείεται,
 ἀνοίγονται τάφοι
 καὶ ἐγείρονται νεκροὶ
 30 καὶ ἄρχοντες καταισχύνονται...»²⁸.
9. 1 «Γραφὰς μὲν θείας ἀφόβως ρεραδιουργήκασι·
 πίστεως δὲ ἀρχαίας κανόνα ἠθετήκασι·
 Χριστόν δὲ ἠγνοήκασιν·
 οὐ τί αἱ θεῖαι λέγουσι Γραφαὶ ζητοῦντες,
 5 ἀλλ' ὅποῖον σχῆμα συλλογισμοῦ... ἀσκοῦντες
 ὡς ἂν ἐκ τῆς γῆς ὄντες
 καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλοῦντες
 καὶ τὸν ἄνωθεν ἐρχόμενον ἀγνοοῦντες.
 Εὐκλείδης γοῦν παρά τισιν αὐτῶν φιλοπόνως γεωμετρεῖται·
 10 Ἀριστοτέλης δὲ καὶ Θεόφραστος θαυμάζονται·
 Γαληνὸς γὰρ ἴσως ὑπό τινων καὶ προσκυνεῖται...»²⁹.
10. 1 «ὦ μακαρίων παιδων,
 τὴν διαθήκην τῶν πατέρων φυλαξάντων
 καὶ τὸν διὰ Μωϋσέως δοθέντα νόμον μὴ παραβάντων,
 ἀλλὰ τὸν δι' αὐτοῦ κηρυττόμενον Θεὸν φοβηθέντων»³⁰.
11. 1 «...ἵνα δι' αὐτῶν τῶν Βαβυλωνίων τὰ σεβάσματα καταισχυνοῦσθαι
 καὶ Ναβουχοδονόσορ ὑπὸ τριῶν παιδων ἠττηθῆ
 καὶ διὰ τῆς τούτων πίστεως τὸ ἐν καμίνῳ πῦρ φυγαδευθῆ
 καὶ ἡ μακαρία Σωσάννα ἐκ θανάτου ρισθῆ
 καὶ τῶν ἀνόμων πρεσβυτέρων μάταιος ἐπιθυμία ἐλεγχθῆ»³¹.
12. 1 «...καὶ σωφρόνως βιοῦντες τὴν Σωσάνναν μιμήσασθε,
 καὶ τὸν Παράδεισον ἐντροφήσατε
 καὶ τοῦ ἀενάου ὕδατος ἀπολαύσατε
 καὶ πάντα ρύπον ἀποσμήξασθε
 5 καὶ ἐλαίῳ ἐπουρανίῳ ἀγιάσθητε,
 ἵνα σῶμα καθαρὸν Θεῷ παραστήσητε

28. Ἴππολύτου, εἰς τὴν ἀίρεσιν Νοητοῦ, XVIII, ΒΕΠΕΣ 6, 21.

29. Ἴππολύτου, Μικρὸς Λαβύρινθος, IV, ΒΕΠΕΣ, 6, 23.

30. Ἴππολύτου, εἰς τὸν Δανιὴλ Α', X, ΒΕΠΕΣ 6, 29.

31. Ἴππολύτου, εἰς τὸν Δανιὴλ Α', XI, ΒΕΠΕΣ 6, 30.

- καὶ τὰς λαμπάδας ἐξάψητε
καὶ τὸν νυμφίον προσδοκήσητε,
ἵνα κρούσαντα τοῦτον εἰσδέξησθε
- 10 καὶ Θεὸν διὰ Χριστοῦ ἀνυμνήσητε,
ὧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν»³².
13. 1 «Ἰδέ, τρεῖς παῖδες ὑπόδειγμα πᾶσιν ἀνθρώποις πιστοῖς γενόμενοι,
οἵτινες οὐκ ἔχλον σατραπῶν ἐφοβήθησαν,
οὐδὲ τὰ τοῦ βασιλέως ῥήματα ἀκούσαντες ἐδειλίασαν,
οὐδὲ τὸ πῦρ τῆς καμίνου καιόμενον εἰδότες ἐπτήξαν,
5 ἀλλὰ πάντων ἀνθρώπων καὶ ὅλου τοῦ κόσμου κατεφρόνησαν,
τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ μόνον πρὸ ὀφθαλμῶν ἐσχηκότες.
· · · · ·
μὴ τέχνη τούτους μουσικῆ ἀπατηθέντας,
μηδὲ ἡδονῆ ὀργάνων δουλωθέντας,
μηδὲ πλάνη Βαβυλωνίων ἀπαχθέντας,
10 μηδὲ δόγματι βασιλέως ὑποταγέντας,
μηδὲ σφυρηλάτῳ εἰκόνι χρυσοῦ γόνατα κλίναντας.
Τρεῖς οὗτοι πιστοὶ μάρτυρες ἐν Βαβυλῶνι εὑρεθέντες,
ἵνα δι' αὐτῶν ὁ Θεὸς δοξασθῆ
καὶ Ναβουχοδονόσορ καταισχυθῆ
15 καὶ Βαβυλωνίων τὰ εἶδωλα μηδὲν ὄντα φανῆ»³³.
14. 1 «Ἐὰν γάρ τις χωρὶς ἀγίου πνεύματος ᾦ,
οὔτος δειλῶν ἀγωνιᾷ
καὶ φοβούμενος κρύβεται
καὶ τὸν πρόσκαιρον θάνατον εὐλαβεῖται
5 καὶ μάχαιραν καταπτῆσσει
καὶ κόλασιν οὐχ ὑπομένει,
τὸν κόσμον τοῦτον πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχει,
τὰ τοῦ βίου μεριμνᾷ,
τὴν γυναῖκα προτιμᾷ
10 καὶ ἴδια τέκνα ἀγαπᾷ
καὶ πλοῦτον κτημάτων ἐπιζητεῖ»³⁴.
15. 1 «Περὶ τούτου πᾶσα γραφή οὐκ ἐσιώπησεν
καὶ προφητῆται τοῦτον ἐπ' ἀπωλείᾳ πολλῶν ἐρχόμενον προκατήγγειλαν
καὶ ὁ Κύριος τούτοις ἐμαρτύρησεν
καὶ ἀπόστολοι ταῦτά περὶ αὐτοῦ ἐδίδαξαν

32. Ἰππολύτου, Εἰς τὸν Δανιὴλ Α', XXXIII, ΒΕΠΕΣ 6, 36.

33. Ἰππολύτου, Εἰς τὸν Δανιὴλ Β', XVIII, ΒΕΠΕΣ 6, 44.

34. Ἰππολύτου, Εἰς τὸν Δανιὴλ Β', XXI, ΒΕΠΕΣ 6, 45.

- 5 καὶ τὸ τούτου ὄνομα δι' ἀριθμοῦ μυστικῶς Ἰωάννης ἐν τῇ Ἀποκα-
[λύψει ἐφάνερωσεν.
Τοῦτον βδέλυγμα ἐρημώσεως ὁ Κύριος ἀπεφώνητο
καὶ ὁ ἀπόστολος υἱὸν διαβόλου κατ' ἐνέργειαν τοῦ σατανᾶ τοῦτον
παρεσόμενον ἐδίδαξεν.
Οὗτος πόλιν Τυρίων πατάξας ἐρημώσει
καὶ γῆν Αἰγύπτου ἐκπολεμήσας καταστρώσει
- 10 καὶ πᾶσαν χώραν Λιβύων κατασκάψει,
τόν τε βασιλέα Αἰθιοπῶν σὺν τῇ δυνάμει αὐτοῦ φόνῳ μαχίρας διο-
[λέσει.
"Ὁς ὑπὲρ πάντας βασιλεῖς καὶ πάντα Θεὸν ἐπαρθεῖς οἰκοδομήσει
[τὴν Ἱερουσαλήμ πόλιν]
καὶ τὸν ναὸν τὸν ἐστραμμένον ἀναστήσει,
πᾶσαν τε τὴν χώραν καὶ τὰ ὄρια αὐτῆς τοῖς Ἰουδαίοις ἀποδώσει
- 15 καὶ τὸν λαὸν αὐτῶν... βασιλέα αὐτοῖς ἑαυτὸν ἀποδείξει...»³⁵.
16. 1 «Ἄλλων ἀλλαγῆ κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν εἰς τὸ ἀναιρεῖν τοὺς
[πιστοὺς πεμπομένων
καὶ τῶν μὲν Ἰουδαίων ἐπὶ τῇ τούτων ἀπωλείᾳ εὐφραينوμένων
καὶ τῶν ἐθνῶν ἐπιχειρομένων
καὶ τῶν ἀπίστων αὐτοῖς συναιρομένων,
5 τῶν δὲ ἁγίων ἀπὸ δύσεως εἰς ἀνατολήν πορευομένων
καὶ ἐτέρων ἀπὸ ἀνατολῶν εἰς μεσημβρίαν διωκομένων,
ἄλλων δὲ ἐν τοῖς ὄρεσιν καὶ ἐν τοῖς σπηλαίοις κρυπτομένων,
πανταχοῦ αὐτοῦς τοῦ βδελύγματος πολεμοῦντος
καὶ διὰ θαλάσσης καὶ διὰ ξηρᾶς τούτους διὰ τοῦ προστάγματος ἀν-
[αιροῦντος
- 10 καὶ κατὰ πάντα τρόπον ἐκ τοῦ κόσμου ἐκθλίβοντος
.
πάντες γὰρ πιστοὶ τότε ἐκ παντὸς τόπου ἐκδιωχθήσονται
καὶ ἐκ τῶν οἰκιῶν κατασπασθήσονται
καὶ ἐκ τῶν πόλεων ἐξελασθήσονται
καὶ ἐν τῷ δημοσίῳ συρῆσονται
- 15 καὶ πάσῃ κολάσει κολασθήσονται
καὶ ἐκ παντὸς τοῦ κόσμου ἐκβληθήσονται.»³⁶.
«Καὶ πάντων πιστῶν πανταχοῦ ἀναιρουμένων
καὶ κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν σφραζομένων
καὶ δικαίων αἵματος ἐκχυνομένου

35. Ἱππολύτου, Εἰς τὸν Δανιὴλ Δ', IL, BEΠΕΣ 6, 104-105.

36. Ἱππολύτου, Εἰς τὸν Δανιὴλ Δ', L, BEΠΕΣ 6, 105.

- 20 καὶ ζώντων ἀνθρώπων καιομένων
καὶ θηρίοις ἐτέρων παραβλομένων
καὶ νηπίων ἐν ἀφόδοις φονευομένων
καὶ ἀτάφων πάντων ῥιπτουμένων
καὶ ὑπὸ κυνῶν βιβρωσκομένων
- 25 παρθένων τε καὶ γυναικῶν παρρησίᾳ φθειρομένων
καὶ αἰσχυρῶς ἐμπαιζομένων
καὶ ἀναρπαγῶν γινομένων
καὶ κοιμητηρίων ἀγίων ἀνασκαπτομένων
καὶ λειψάνων ἀνορυσσομένων
- 30 καὶ ἐν πεδίῳ ῥιπτουμένων
καὶ βλασφημιῶν γινομένων»³⁷.
- 17.** 1 «Τάραχος ἔσται ἐν πόλεσι τότε,
τῶν ἀγίων ἐκεῖθεν διωκομένων·
τάραχος ἔσται ἐν ὁδοῖς καὶ ἐν ἐρημίαις,
πάντων ἐκεῖ κρύβεσθαι βουλομένων·
- 5 τάραχος ἔσται ἐν θαλάσῃ,
πάντων δι' ὕδατος φεύγειν πειρωμένων·
τάραχος ἔσται ἐν νήσοις,
πάντων ἐκεῖ ἐκζητουμένων·
καὶ ἔσται ἡ γῆ τότε τοῖς ἀγίοις ἄκαρπος
- 10 καὶ πᾶσα πόλις ἀοίκητος
καὶ θάλασσα ἄπλωτος
καὶ πᾶς ὁ κόσμος ἔρημος,
τῶν μὲν ὑπὸ λιμοῦ διαφθειρομένων,
τῶν δὲ ἀπὸ δίψης ἐκλιμπανόντων,
- 15 ἐτέρων δὲ ἀπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς πολλῆς θλίψεως ἀποθνησκόντων»³⁸.
- 18.** 1 «Τί ἐν τούτῳ ἠδίκησεν Ἰωσήφ,
εἰ τὸ μέλλον ἔσεσθαι ἀπήγγειλεν ἡμῖν;
Τί παραζηλοῦτε καὶ μισεῖτε τὸν δίκαιον,
εἰ Θεὸς τούτῳ τὰ ἑαυτοῦ μυστήρια ἀπεκάλυψεν
- 5 καὶ τὰ ἐπ' ἐσχάτων γινόμενα δι' ὄραμάτων ἐφάνέρωσεν;
Τί ἐλυπήθητε ἰδόντες χιτῶνα ποικίλον ἐπ' αὐτῷ,
εἰ ὁ δίκαιος πατὴρ τοῦτον παρὰ πάντας ἀγαπήσας ἐτίμησεν
καὶ ποιμένα ποιμένων εἰς ἐπίσκεψιν ὑμῖν ἀπέστειλεν
καὶ μάρτυρα πιστὸν ἐν κόσμῳ προήγαγεν

37. Ἰππολύτου, Εἰς τὸν Δανιὴλ Δ', LI, BEΠΕΣ 6, 106.

38. Ἰππολύτου, Εἰς τὸν Δανιὴλ Δ', LI, BEΠΕΣ 6, 106.

- 10 καὶ δράγμα γήρωσ ὡς ἀπαρχὴν ἄγιον πρωτότοκον ἐκ νεκρῶν ἀνέ-
[στησεν;]³⁹.
- 19.** 1 «Οἱ δὲ ἀλλόφυλοι Ἰσμαηλῖται τοῦτον ἀγοράζουσιν,
ἵνα εἰς Αἴγυπτον ἀχθῆ
κάκει δέσμιος γένηται
καὶ ὀράματα δι' αὐτοῦ ἀποκαλυφθῆ
5 καὶ ὑπὸ Φαραὼ ζητηθῆ
καὶ βασιλεὺς Αἰγύπτου κατασταθῆ
καὶ τὸν δεύτερον θρόνον πιστευθῆ
καὶ σῆτος πολὺς δι' αὐτοῦ συναχθῆ
καὶ εἰς ἀποθήκην τηρηθῆ
10 καὶ ἡ ἑβδομάς ἐτῶν πληρωθῆ
καὶ λαὸς λιμώττων τραφῆ
καὶ ὑπὸ ἀδελφῶν προσκυνηθῆ
καὶ πατήρ ὑπ' αὐτῶν ὁμολογηθῆ»⁴⁰.
- 20.** 1 «Ἐφ' ἣν οἱ ἄγιοι ὡς ἐπὶ κλίνην ἀγίαν ἀναπαυόμενοι σφίζονται·
ἣν τότε λαβόντες οἱ ἄνομοι ἐνύβρισαν
ἕξος τούτῳ προσφέροντες
καὶ καλάμῳ κεφαλὴν τύπτοντες
5 καὶ μάστιγας νώτῳ ἐπιβαλόντες
καὶ εἰς πρόσωπον αὐτοῦ ἐμπτύοντες
καὶ ραπίσμασι σιαγόνας δέροντες
καὶ ἥλοις χερσὶν ἐμπηγνύοντες»⁴¹.
- 21.** 1 «Ὁ τὸν ἀπολωλότα ἐκ γῆς πρωτόπλαστον ἄνθρωπον
καὶ ἐν δεσμοῖς θανάτου κρατούμενον
ἐξ ἕδου κατωτάτου ἐλύσας·
ὁ ἄνωθεν κατελθὼν
5 καὶ τὸν κάτω εἰς τὰ ἄνω ἀνενέγκας·
ὁ τῶν νεκρῶν εὐαγγελιστῆς
καὶ τῶν ψυχῶν λυτρωτῆς
καὶ ἀνάστασις τῶν τεθαμμένων γινόμενος,
οὗτος ἦν ὁ τοῦ νενικημένου ἀνθρώπου γεγεννημένος βοηθός,
10 κατ' αὐτὸν ὅμοιος αὐτῷ,
πρωτότοκος λόγος
τὸν πρωτόπλαστον Ἀδὰμ ἐν τῇ παρθένῳ ἐπισκεπτόμενος·
ὁ πνευματικὸς τὸν χοϊκὸν ἐν τῇ μήτρᾳ ἐπιζητῶν·

39. Ἰ π π ο λ ὄ τ ο υ, Εἰς τὰς εὐλογήσεις τοῦ Ἰακώβ, I, ΒΕΠΕΣ 6, 133.

40. Ἰ π π ο λ ὄ τ ο υ, Εἰς τὰς εὐλογήσεις τοῦ Ἰακώβ, I, ΒΕΠΕΣ 6, 134.

41. Ἰ π π ο λ ὄ τ ο υ, Εἰς τὰς εὐλογήσεις τοῦ Ἰακώβ, XIV, ΒΕΠΕΣ 6, 143.

- ὁ ἀεὶ ζῶν τὸν διὰ παρακοῆς ἀποθανόντα·
- 15 ὁ οὐράνιος τὸν ἐπίγειον εἰς τὰ ἄνω καλῶν·
ὁ εὐγενῆς τὸν δοῦλον διὰ τῆς ἰδίας ὑπακοῆς ἐλεύθερον ἀποδεῖξαι θέλων·
ὁ τὸν εἰς γῆν λυόμενον ἄνθρωπον καὶ βρῶμα ὄφραως γεγεννημένον,
εἰς ἀδάμαντα τρέψας
καὶ τοῦτον ἐπὶ ξύλου κρεμασθέντα,
- 20 κύριον κατὰ τοῦ νενικηκότος ἀποδείξας
καὶ διὰ τοῦτο διὰ ξύλου νικηφόρος εὐρίσκεταιαι⁴².
22. 1 «Οὐκ ἔστιν ἀσθένεια, ἀλλ' εὐαγγελία·
οὐκ ἔστιν ἀσθένεια, ἀλλ' ἀσφάλεια.
Ὡ ἀσθένεια, ἀρρωστούντων ἰατρέ,
πίστεως ὁδηγέ,
5 θανάτου ἀντίπαλε,
διαβόλου ἀντίδικε,
σωτηρίας ἀρχηγέ.
Ὡ ἀσθένεια, ἀρετῆς θεμέλιε ἄρρηκτε,
πίστεως διδάσκαλε,
10 εὐσεβείας οἰκονόμε.
Ὡ ἀσθένεια, πυρετοὺς ψυχῶν ἀποσοβοῦσα
καὶ ἰδρώτας βαπτίσματος δροσίζουσα
καὶ λαμπρὰς στολὰς ψυχῆς ἐξυφαίνουσα.
Ὡ ἀσθένεια, οὐρανοῦ ἄρτου πάροχε,
15 πίστεως λαμπαδοῦχε ἄριστε,
διαβόλου παγίς
καὶ ἀνθρώπου σφραγίς»⁴³.
«Ὡ θάνατος, χριστοῦ ἀγαλλίασις.
Ὡ θάνατος, ζωῆς ἀνάπλεως.
20 Ὡ θάνατος, θανάτου λυτήριον,
σωτηρίας ἀρχηγός,
πεπτωκότων ἀνάστασις,
καμνόντων ἀνάπαυσις,
ἀσθενούντων βῶσις,
25 δικαίων ἀνάψυξις.
Ὡ θάνατος, διαβόλου κατάλυσις,
δαιμόνων καθαίρεσις,
τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδάμ ἀνανέωσις.

42. Ἰππολύτου, Εἰς τὴν ὁδὴν τὴν μεγάλην, ΒΕΠΕΣ 6, 155.

43. Ἰππολύτου, Εἰς Ἰωάννην καὶ εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου, ΒΕΠΕΣ 6, 190.

- ὦ θάνατε, εὐφροσύνης συνεργέ,
 30 ἀφθαρσίας μηνυτά,
 χαρᾶς χορευτά⁴⁴.
 «ὦ φωνῆς δύναιμις, ἄδην διαρρήξασα,
 πύλας χαλκᾶς συντρίψασα,
 μοχλοὺς σιδηροῦς συνθλάσασα,
 35 διάβολον καταστρώσασα,
 θάνατον καταργήσασα,
 νεκρὸν ἀνεγείρασα.
 ὦ φωνῆς δύναιμις, τὰ διστῶτα μέλη εἰς ἓν συναγαγοῦσα καὶ ἀνορ-
 θοῦσα, καὶ τὸ ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραγαγοῦσα·
 40 ὦ φωνῆς δύναιμις, τὸν τετραήμερον νεκρὸν ὡς ἐξ ὕπνου ἐγείρουσα
 καὶ τὸν χειρίαις δεδεμένον ὡς εὐλυτον καὶ ὀξυδρομέα τοῦ τάφου προ-
 [αγαγοῦσα]⁴⁵.

44. Ἴππολύτου, Εἰς Ἰωάννην καὶ εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου, ΒΕΠΕΣ 6, 190.

45 Ἴππολύτου, Εἰς Ἰωάννην καὶ εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου, ΒΕΠΕΣ 6, 192. Ἔτερα ρυθμικὰ ἀποσπάσματα ἰδέ: Ἴππολύτου: Εἰς Δανιὴλ Δ', LVIII, ΒΕΠΕΣ 6, 109· Εἰς τὰς εὐλογῆσεις Ἰακώβ, I, ΒΕΠΕΣ 6, 134· Περὶ Χριστοῦ καὶ περὶ τοῦ Ἀντι-χριστοῦ II, ΒΕΠΕΣ 6, 197· III, σ. 198· XXX, σ. 206· LVIII, σ. 217· Κατὰ Πλάτωνα I, ΒΕΠΕΣ 6, 227-8· III, σ. 229. Ἐκ τῶν ἀμφιβαλλομένων ἔργων τοῦ Ἴππολύτου ἰδιαιτέρως ἀξιοσημεῖωτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα ἀποσπ.: α) «Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα» ἐν Sources Chrét., Paris 1950, σσ. 119, 124, 123, 135-7, 165, 177, 185, 189. β) «Λόγος εἰς τὰ ἅγια Θεοφάνεια», ΒΕΠΕΣ 6, 265-270. γ) «Περὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου», XXIII, XXXI, XXXIII, XLII, XLIII, XLVIII, ΒΕΠΕΣ 6, 285, 288, 289, 292, 293, 294-5.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- 1) Ἡ μορφολογικὴ ἐπισκόπησις τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἰππολύτου ἔδειξε, φρονοῦμεν, ὅτι ταῦτα ἀποτελοῦν ἀξιόλογον τμήμα τῆς πλουσίας καὶ σπουδαιότητος Πρωτοχριστιανικῆς Γραμματείας.
- 2) Ὁ Ἰππόλυτος ὡς συγγραφεὺς παρουσιάζεται λίαν εὐπαιδευτος, ἀξιόλογος ἐρμηνευτὴς τῶν Γραφῶν καὶ ἐπιδέξιος χειριστὴς τῆς ρητορικῆς τέχνης διὰ σκοποῦς θεολογικοῦς.
- 3) Δικαίως ἐχαρακτήρισθη ἀντιαιρετικὸς καὶ δὴ ἀντιγινωστικὸς συγγραφεὺς, διότι τὸ μεγαλύτερον τμήμα τῆς συγγραφικῆς αὐτοῦ παραγωγῆς ἔχει τοιοῦτον χαρακτήρα. Ἐχρησιμοποίησε φιλολογικὸν ὄπλισμὸν ἀξιοσπούδαστον καὶ ἀντάξιον τῶν εὐπαιδευτῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ.
- 4) Εἰς τὰ ἐξηγητικὰ συγγράμματα καὶ δὴ εἰς τὰς ὁμιλίαις αὐτοῦ (ὡς καὶ εἰς ἐκείνας τῶν πρώτων χριστιανῶν συγγραφέων) διακρίνονται ἀξιοσημείωτα ρητορικὰ-ποιητικὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια θὰ ἀποτελέσουν, μετὰ τρεῖς περίπου αἰῶνας, τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ ποιητικοῦ εἴδους τῶν Κοντακίων.